

Műhelyvita
„A be nem jelentett foglalkoztatásra vonatkozó
magatartás felmérése az aktív korúak körében”
című alprogram zárótanulmányáról

TÁMOP-2.3.2-09/1-2009-0001

Tóth István János
(tudományos főmunkatárs, MTA KTI)

Előadás a TAMOP 2.3.2. program résztvevői számára

2013. január 17. 11:00, 804. terem

Tartalom

- Bevezetés
- Módszerek, adatok
- Eredmények
 - Elméleti keretek – irodalmi összefoglaló
 - Lakossági adatfelvétel
 - Diszkrepancia vizsgálat
 - TaxSim
- Következtetések

A projekt résztvevői

Kutatásvezető:

- Tóth István János, MTA KRTK KTI

Kutató:

- Semjén András, MTA KRTK KTI

Kutatói asszisztens:

- Czibik Ágnes, MTA KRTK KTI

Külső megbízottak:

- Németh Nándor, Pannon.Elemző Iroda Kft.
- Fazekas Mihály, University of Cambridge
- Budapest Intézet
- Aitia International Zrt.

Célok

- Mennyi és hol?
 - Mekkora a be nem jelentett munka súlya?
 - A munkavállalók mely csoportjainál jellemző?
 - Hogyan változott a válság előtti helyzethez képest?
- Milyen tényezőktől függ?
 - Munkavállalók, munkaadók paraméterei
 - Nem kormányzati hatások
 - Kormányzati hatások

Módszerek, adatok

Módszerek, adatok

- Interjúk vizsgálat a készthelyi kistérségben – pilot, 30 fő (8 munkaadó, 22 foglalkoztatott)
- Irodalmi áttekintés – kutatási módszerek és elméleti megfontolások

Módszerek, adatok

- 2012: kérdőíves felvétel 1000 fős mintán (18-60 év), megegyezően a 2008. évi adatfelvétellel felvétellel
- Diszkrepancia elemzés: NAV és MEH adatok összehasonlítása 2007-2011
- TaxSim ágens alapú modell továbbfejlesztése, új specifikációk, új futtatások

Eredmények

Elméleti keretek

Definíciós kérdések - 1

- Számos, részben átfedő elnevezés: pl. rejtett gazdaság, árnyék gazdaság, informális gazdaság, földalatti gazdaság, vagy irreguláris gazdaság.
- Williams (2004) : 35 különböző kifejezés

Definíciós kérdések - 2

Feige (1990): földalatti gazdaság
(underground economy) négy alelete

- Illegális gazdaság - természetüknél fogva illegális gazdasági tevékenységek
- **Be nem jelentett gazdaság - be kellene jelenteni az adóhivatalnak, de nem kerül bejelentésre.**
- Nem regisztrált gazdaság - statisztikába nem bejelentett szervezetek/tevékenységek.
- Informális gazdaság - törvényes és adminisztratív keretektől adódó költségeket és hasznokat egyaránt megkerülő

Definíciós kérdések - 3

a tanulmányban használt definíciók, kritériumok:

be nem jelentett vagy nem regisztrált gazdaság [BNJG]:

- *Rendszeres, jellegüknél fogva legális, de (adóhivatalnál, ill. statisztikai hivatalnál) nem regisztrált és/vagy legalább részben nem bejelentett tevékenységek*
- *E tevékenységeket pénzmozgás vagy természetbeni kifizetés kíséri.*

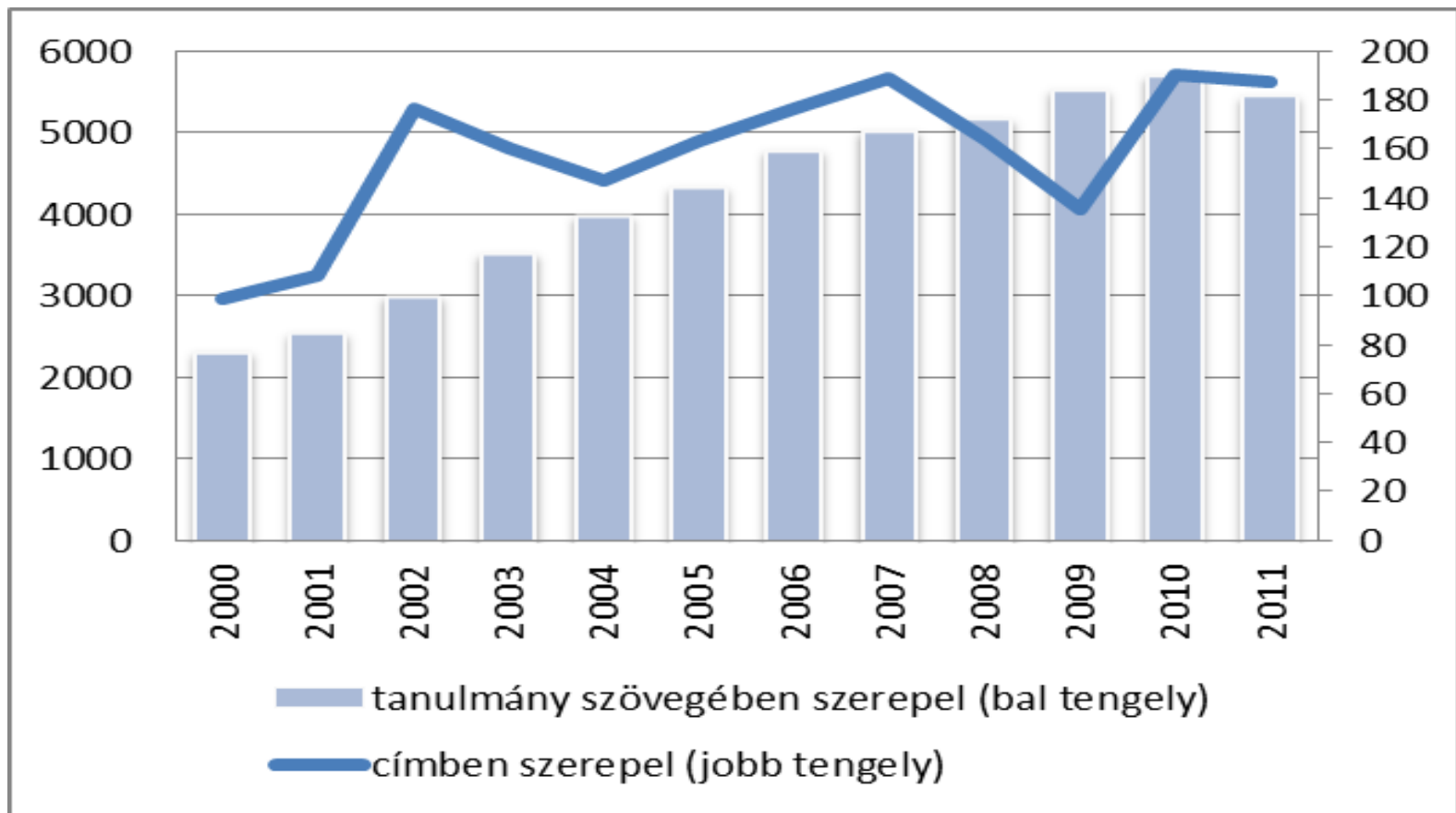
be nem jelentett foglalkoztatás [BNJF]:

- *Munkaviszony, melyhez kapcsolódó termelés jellegénél fogva legális, de nem regisztrált és/vagy legalább részben nem bejelentett*
- *E munkaviszonyt pénzmozgás vagy természetbeni kifizetés kíséri.*
- *Kapcsolat az előzővel (rejtett bevétel kell a rejtett bérkifizetéshez)*

A problémakör jelentősége

tudományos publikációk évenkénti száma
shadow economy, hidden economy, informal economy, underground economy, irregular economy kifejezések előfordulása alapján (2000-2011)

Elméleti keretek

- Adóelkerülés (tax avoidance)
[legális adóminimalizálás, nem BNJG]
- Adócsalás (tax evasion)
[nem legális adóminimalizálás, BNJG része]

a be nem jelentett foglalkoztatás is ide tartozik;

Elméleti keretek

- BNJG kapcsolatban áll többek között
 - szerződéses fegyelemmel
 - munkakörülményekkel
 - vállalat alapítási hajlandósággal
 - vállalati növekedési potenciállal (Williams & Nadin, 2010)
 - üzleti ciklusokra adott nemzetgazdasági válaszreakciókkal
 - normakövetéssel, társadalmi bizalommal (Sørensen, 2011; Torgler, 2007);
 - intézményekbe vetett bizalommal
 - költségvetési politikával

Elméleti keretek

- A nem regisztrált gazdaság és foglalkoztatás **bizonyos helyzetekben pozitív**, illetve ambivalens megítélésű (pl. kibúvás a bürokratikus szabályozás hatóköréből és a túlzott adóterhek alól).
- A legtöbb szerzőnél (Alm, Martinez-Vazquez, & Torgler, 2010; Schneider & Enste, 2003) a **negatív** hatások dominálnak.
- BNJG hátrányait és előnyeit részletesen tárgyalja Lackó, Semjén, Fazekas & Tóth (2009)

Módszertani megközelítések

A BNJG tevékenységeket és a résztvevők mozgatórugóit két fő módon lehetséges mérni

- Közvetett, makro becslésekkel
 - energiafelhasználás
 - készpénzfelhasználás
 - **diszkrepancia elemzés**
 - szabályozási környezet változásai
- Közvetlen módszerek, mikro adatok
 - **kérdőíves, survey módszer**
 - kvalitatív, interjú adatfelvétel
 - laboratóriumi és terepen végzett kísérletek alkalmazása
 - adóhatóság mikro-adatai
 - **ágens alapú modellek**

Főbb elméleti megközelítések

Három fő irány:

- közgazdaságtani
- (gazdaság)szociológiai
- (szociál)pszichológiai megközelítés.

Az utóbbi időben az interdiszciplináris megközelítések előtérbe kerülnek

Közgazdaságtani megközelítések

Fő irányzat kiindulópontja a bűnözés közgazdasági megközelítése (Becker, 1968 nyomán)

Allingham-Sandmo & Srinivasan modell (1972, 1973)

$$EU = (1 - p) U(v + t(y - x)) + pU(v - \theta(y - x))$$

- x : bejelentett jövedelem
- y teljes adóköteles jövedelem
- $y - x$ be nem jelentett jövedelem
- p ellenőrzési valószínűség
- θ arányos büntetés
- v adózás utáni tényleges jövedelem
- t arányos jövedelemadó
- $U(.)$ von Neumann-Morgenstern-féle hasznosságfüggvény

Yitzhaki (1974): büntetés mértéke az elcsalt adó nagyságától függ, nem pedig a jövedelem nagyságától

$$EU = (1 - p) U(v + t(y - x)) + pU(v - \theta t(y - x))$$

Az A-S-S-Y modell bírálata:

- irreálisan alacsony adófizetési hajlandóság lenne a létező adóellenőrzési valószínűségek mellett. Kirchler, Muehlbacher, Kastlunger, & Wahl, 2010; Slemrod & Yitzhaki, 2002
- bejelentési és adócsalási döntést sok esetben nem az egyéni adózók hozzák
- kontextuális hatások

A modell finomításai

Yitzhaki, 1987: lebukási valószínűség a be nem jelentett jövedelem növekvő függvénye

Slemrod & Yitzhaki, 2002: munkaerő-piaci kínálat és adócsalási döntés szimultaneitása

Slemrod, 2004 : bejelentési döntés a vállalaté, nem a munkavállalóé

Szociológiai megközelítések

- társas interakciók, intézményi környezet, adófizetés társadalmi beágyazottsága (Portes & Haller, 2005)
- be nem jelentett tranzakciók társadalmi beágyazottsága (Granovetter, 1985)
- csoportszintű közös normák és a szereplők közötti bizalom (Portes & Haller, 2005; Sørensen, 2011).
- társas interakciók szerepe a normák és bizalom kialakulásában (Ashby, Webley, & Haslam, 2009)

Szociológiai megközelítések

Interakciók, kapcsolatok

- adófizetők, illetve munkavállalók közötti interakciók,
- ismerősi hálózatokon keresztül megvalósuló kapcsolatok,
- cégek és a munkavállalók közötti,
- a munkavállalók egymás közti,
- valamint szakmai közösségeken belüli interakciói,
- adófizetők és adóhivatal közötti interakciók

Pszichológiai megközelítések

Adó-szerződés

- adófizetés mint speciális szerződés az egyén és a társadalom között.

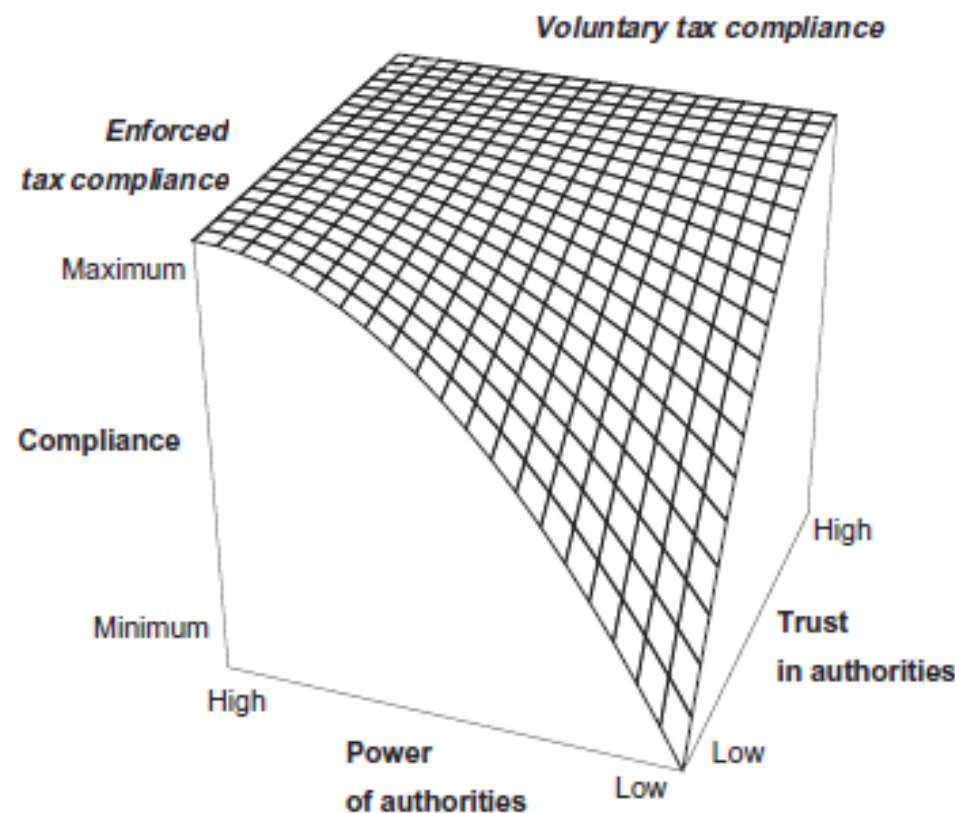
Az egyén

- a szerződés be nem tartása esetén szankciókra számíthat;
- költségeit nem tudja direkt módon befolyásolni;
- a szerződés betartásának hasznai adottak (Feld & Frey, 2007).
- A szerződés specifikációját meghatározó eljárások (politikai döntéshozatali mechanizmus), valamint a szerződés betartatására hivatott eljárások (adóellenőrzés) alapvetően határozzák meg az adófizető hozzáállását.

Pszichológiai megközelítések

- Csúszós lejtő elmélet - Kirchler, 2007; Kirchler, Hoelzl, & Wahl, 2008; és Kirchler et al., 2010**

Kikényszerített és önkéntes szabálykövetés az adóhatóság hatalma és a hatóság iránti bizalom függvényében

Csúszós lejtő elmélet

- Ha az adóhivatal iránti bizalom konstans az adószabályok kényszer hatására történő betartása monotonon nő az adóhivatal erejének növekedésével, de csak csökkenő marginális növekmény mellett.
- Ha az adóhivatal hatalma konstans az adószabályok önkéntes betartása monoton nő az adóhivatalba vetett bizalom növekedésével, szintén csak csökkenő marginális növekmény mellett.
- A két változó interakciója a modell fontos újdonsága a korábbi munkákhoz képest.
 - mind a bizalom, mind a hatalom monoton növeli a szabálykövető adófizetői viselkedést, de eltérő kiinduló helyzetből, eltérő mértékben;
 - Dinamikus kereszthatás (a csúszós lejtő kifejezés alapja);
a túl gyakori adóellenőrzések és magas bírságok csökkenthetik a bizalmi alapon adót fizető egyének bizalmát és így adófizetési hajlandóságát is;
 - a bizalomra épülő rendszer lényegesen olcsóbb, mint az adhatóság hatalmára épülő

Pilot interjúk tapasztalatai

Pilot interjúk jellemzői

- Keszthelyi kistérség
- 2012. január
- 22 munkavállaló, 8 munkaadó
- Vendéglátás, mezőgazdaság, építőipar, informatika
- Témakörök: munkaerő-piaci történet, be nem jelentett foglalkoztatás, szocio-demográfiai háttér

Tapasztalatok

Be nem jelentett foglalkoztatás változatai:

- Egyáltalán nincs bejelentve a munkavállaló
- Rövidebb munkaidőre van bejelentve a ténylegesnél (Pl. 4 órára 8-10 helyett), a többletet zsebbe kapja
- Minimálbérre van bejelentve, a többletet zsebbe kapja
- A túlóráért járó bért kapja zsebbe

Tapasztalatok – ágazatok 1.

Vendéglátás:

- Rendkívül elterjedt a részleges (4-6 órára való) bejelentés
- A nagyobb, ismert helyeken, szállodákban ez ritkább
- Általánosan elfogadott ez a fizetési forma

Tapasztalatok – ágazatok 2.

Mezőgazdaság

- Szezonális, alkalmi munka esetében előfordul, hogy egyáltalán nincs bejelentve
- Állandó munka esetén inkább az alacsonyabb összegre való bejelentés fordul elő, de nem olyan gyakran, mint a vendéglátásban
- A mezőgazdaságban 5-6 éve nagyon visszaesett a be nem jelentés az ellenőrzések miatt

Tapasztalatok – ágazatok 3.

Építőipar:

- A válság erősen visszavetette az ágazatot
- Szezonális, alkalmi munka esetében előfordul (ritkán), hogy egyáltalán nincs bejelentve
- Állandó munka esetén inkább az alacsonyabb összegre való bejelentés fordul elő
- Megemlítik, az „Alföldről érkező, feketén foglalkoztató” konkurenciát

Tapasztalatok – ágazatok 4.

Informatika

- Szabadúszóknál gyakori a be nem jelentett munka
- Alkalmazottként dolgozóknál inkább az alacsonyabb összegre való bejelentés fordul elő, de nem olyan gyakori, mint a vendéglátásnál

Morális szempontok

- A be nem jelentett foglalkoztatás többnyire elfogadottnak, „szükséges rossznak” számít, ami megmarad addig, amíg a vállalkozók adóterhei ilyen magasak
- Azok ítélik el gyakrabban, akik teljesen be van jelentve:

„Ha én fizetem, fizesse más is. Ne rajtam élősködjének, meg azokon, akik után rendesen fizetnek minden adót, meg mindent!”

Nyugdíj, megtakarítások

- Törekszenek a bejelentésre, de nem feltétlenül a teljesre:
„Azt minden esetben akartam, hogy legalább 4 órára legyek bejelentve, hogy a tb, egyéb legalább minimális szinten legyen utánam fizetve.”
- Rövid távú szemlélet:

Ismert, hogy nem feltétlenül lesz elég a nyugdíj összege a megélhetéshez

„...ha adnak, csak annyit fognak adni, hogy ne halljunk éhen, vagy még annyit sem!...”

Még sincs megtakarítás nyugdíjas korra, egészségügyi kiadásokra

A lakossági adatfelvétel eredményei

A lakosság BNJF érintettsége - adatfelvételek

dinamika - ösztönzők és korlátok - kormányzati sokkok

- **2008-as felvétel (MTA-MEH RG projekt)**

2008. második negyedéve
1003 fős minta
18 és 60 év közötti felnőttek

Súlyozás: a minta nem és korcsoport szerinti megoszlása egyezzen meg a 18-60 éves lakosság nem és korcsoport szerinti megoszlásával

- **2012-es új felvétel (TÁMOP)**

2012. második negyedév
1009 fős minta
18-60 év közötti felnőttek

Összehasonlítható (részben a korábbival azonos) kérdések; új kérdések az RG részvételre feltehetően ható kormányzati sokkokra

Súlyozás: a minta nem és korcsoport szerinti megoszlása egyezzen meg a 18-60 éves lakosságéval

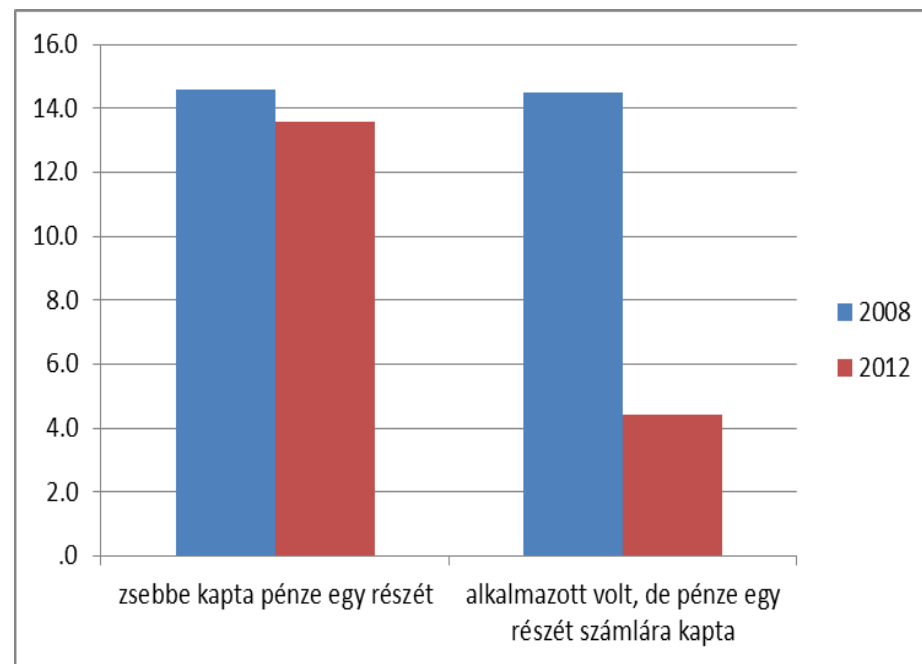
Közvetlen kérdés javadalmazási formákra

- **Zsebbe fizetés: azonos kérdés**
- **Kis pontosítás a számla ellenében történő fizetésre vonatkozó kérdés szövegében**

a munkavállaló

- *járandósága egy részét, vagy egészét számlára kapta (2008)*
- *járandósága egy részét, vagy egészét a munkavállaló az általa megnevezett cég áfás számlája ellenében kapta (2012)*
- **Összehasonlíthatatlan, erősen torzult eredmények!**

**be nem jelentett foglalkoztatás elterjedtsége:
zsebbe fizetés és számla ellenében történő fizetés,
2008-2012**

Zsebbe / számla ellenében való fizetés

- **Alacsony válaszmegtagadás** - 2008-ban 2 fő, 2012-ben 8 fő (kevés válaszoló tartotta érzékenynek a kérdést)
- **Zsebbe fizetés elterjedtsége nem változott (2008: 14,6%, 2012: 14,5%)**
- **Számlaadás („színlelt szerződés”) ellenében történő fizetés** – a mért drámai **csökkenés nem hihető**, mert
 - a szabályozási környezet változása nem jelentős, nem indokolja ezt;
 - más ezt a jelenséget érintő kérdéseink, így pl. a
 - számlás munkaajánlatok száma
 - ezek elutasításának aránya
 - hipotetikus helyzetre (elfogadna-e ilyen ajánlatot) adott válaszok esetén alig van változás 2012-ben 2008-hoz képest

Zsebbe/számlára fizetés mértéke

2010-2012

Három kérdés-csoport

- kérdezést megelőző két évben kapott munka ajánlatok zsebbe/számlára fizetős jellege és az ajánlat elfogadása vagy elutasítása (direkt kérdés);
- válaszadó munkaerő-piaci története 2010 januárja és a kérdezés időpontja között;
- hipotetikus munkaaajánlat elfogadása vagy elutasítása, ahol a munkabér egy részét vagy egészét zsebbe (számlára) kapta volna a válaszadó.

Zsebbe fizetés:

- direkt kérdés : 14,5 %
- direkt + indirekt kérdés (munkaaajánlatok): 15.9 %
- direkt + indirekt kérdés (munkaaajánlatok és munkaerő-piaci történet): **17,4 %**
- munkaaajánlatok tényleges és hipotetikus elfogadása: **42,9 %**

Számlára fizetés:

A direkt kérdésre adott válasz (az eredeti kérdés pontosítása következtében) gyanúsan alacsony: 4,4 %

Ellentmondás:

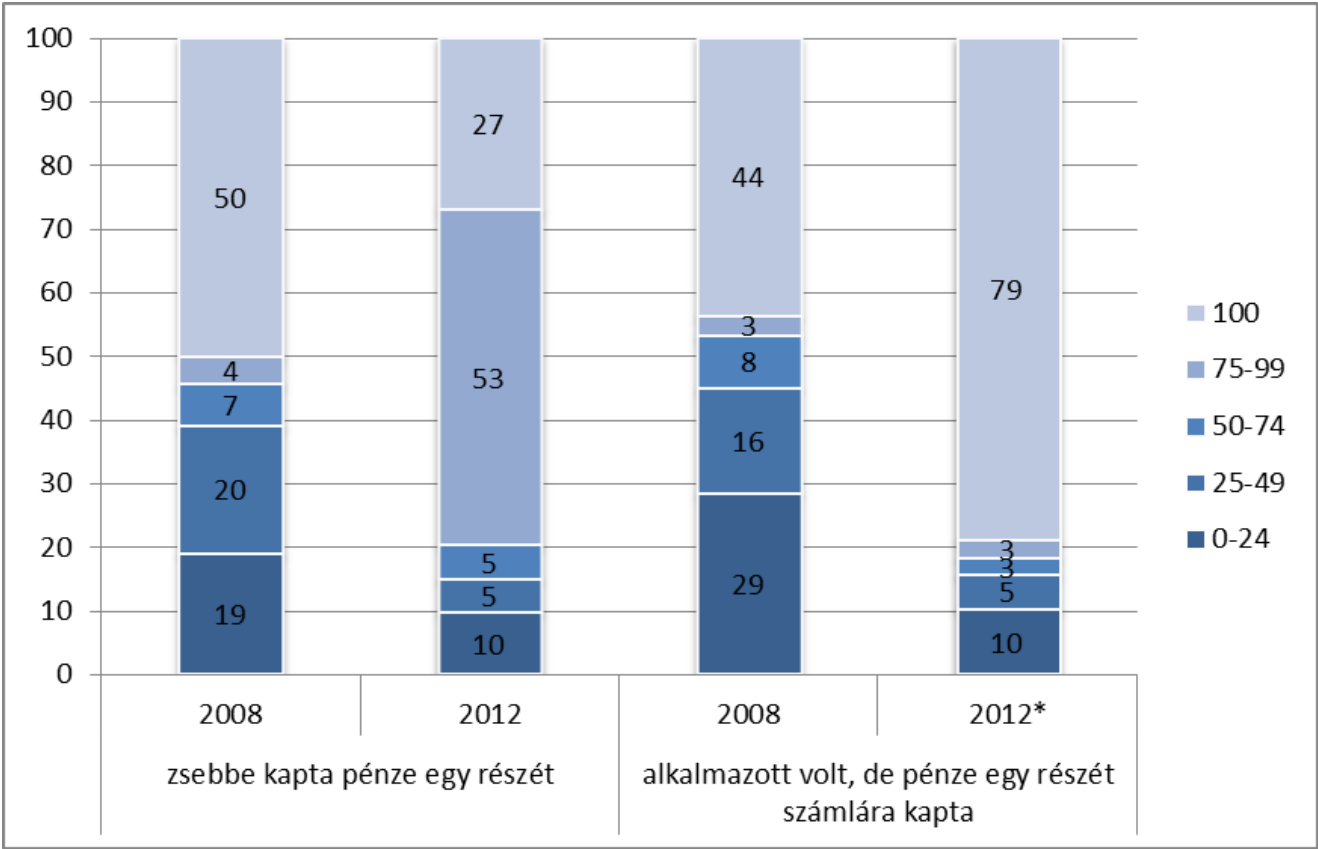
hipotetikus kérdésre 36%-os arány

A nem regisztrált bér aránya a teljes bérhez,

2008 és 2012 (%)

2008-2012:
jelentősen nőtt
a zsebbe fizetés
aránya

Zsebbe fizetés kapcsolata szocio- ökonómiai változókkal

- **nem:** férfiak erősebb érintettsége (20 ill. 22 % szemben 11 ill. 13%-kal [2008 ill. 2012])
- **életkor:** kor emelkedésével csökken a be nem jelentett foglalkoztatásban való érintettség. A kapcsolat valamivel gyengébb a 2012-es mintában, mert itt az 50-60 éves, korosztály érintettsége nagyobb, mint 2008-ban volt.
- **iskolázottság:** jellemző az alacsonyabb végzettségűek magasabb érintettsége; de: a felsőfokú végzettségűek érintettsége 2012-re erősen megnőtt!
- **munkaerő-piaci státusz:** munkanélküliek érintettsége kimagasló (39 ill. 36 %); a vállalkozóké megduplázódott 2012-re
- **jövedelem:** a munkajövedelem növekedésével csökken a zsebbe fizetés mértéke
- **munkanélküliség:** korábbi munkanélküliségi tapasztalat magasabb zsebbe fizetési arányt eredményez

Zsebbe fizetést kapó munkavállalók profilja

- férfiak
- pályakezdők
- alapvetően "szegénység elkerülőik": alacsony iskolázottság, munkanélküli, alacsony jövedelem;
- korábbi munkanélküli tapasztalat számottevően növeli a BNJF elfogadását

Diszkrepancia vizsgálat

A be nem jelentett foglalkoztatás
mérése járulékbevallási adatok alapján

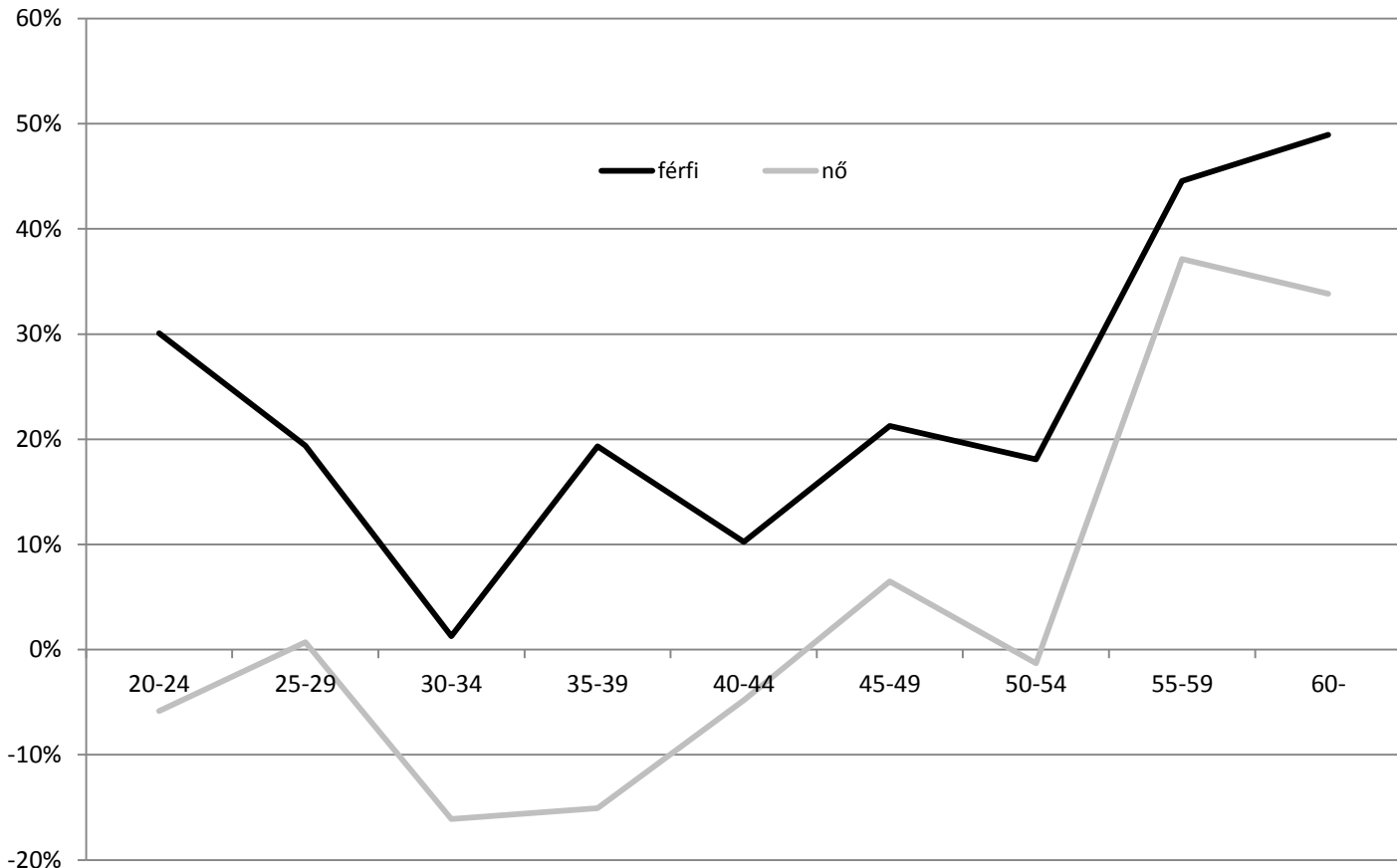
Adatok

- Adminisztratív adatok a bejelentett foglalkoztatottakról: NAV
- A teljes foglalkoztatás mérőszáma: KSH Munkaerő-felvétel (önbevallás, reprezentatív minta)
- A kettő különbsége: a bejelentés nélkül foglalkoztatottak alsó becslése

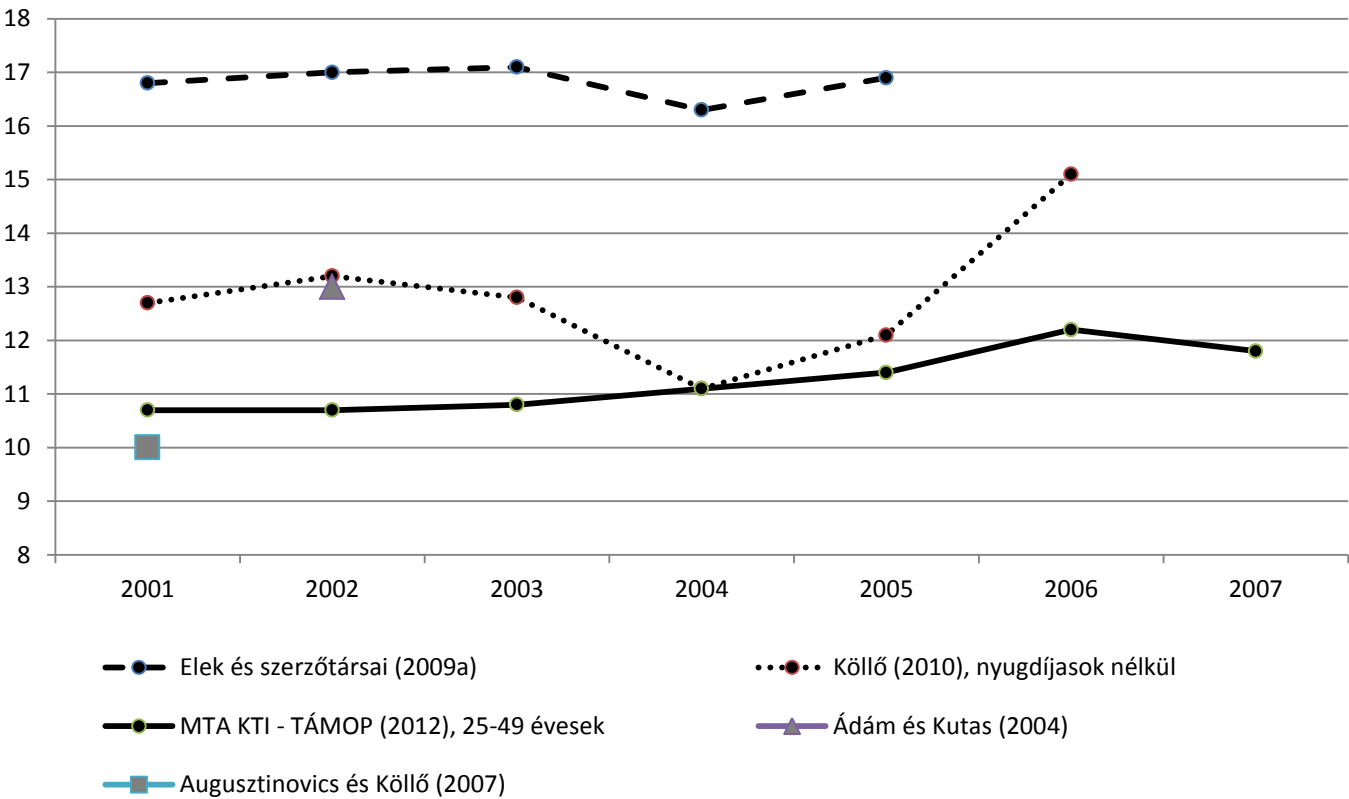
Adatok - problémák

- NAV adathiányok a korábbi ONYF adatokhoz képest (főleg a férfiak körében) [-250 ezer fő]
- Jelenlegi becslés: csak alkalmazottak, egyéni vállalkozók és AM könyvesek nélkül

NAV adathiány az ONYF-hez képest

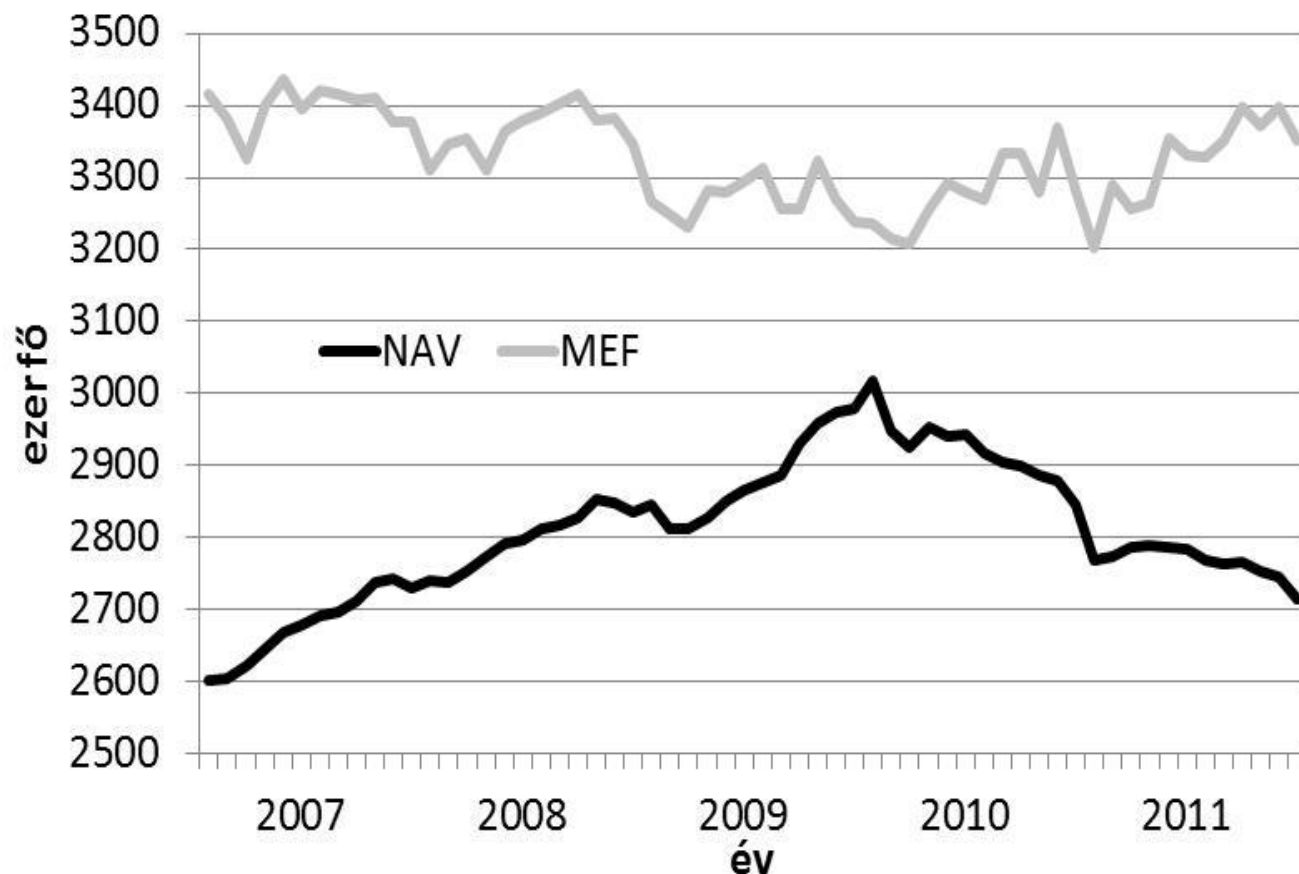
BNJF a MEF-ben – becszl.

Forrás: Benedek és szerzőtársai (2012); gyűjtés a megjelölt tanulmányokból

Eredmények

- 2007-2009: bejelentett alkalmazottak száma és aránya nő
- 2010-től: csökken

Eredmények

	2007	2008	2009	2010	2011
A: MEF (ezer fő)	3397	3365	3272	3279	3325
B: ONYF* (ezer fő)	2677	2799	2882	2881	2767
(A-B): nem bejelentett (ezer fő)	720	566	390	398	558
(A-B)/A: nem bejelentett aránya	21,2%	16,8%	11,9%	12,1%	16,8%

Forrás: Elek et al. 2012.
MEF: alkalmazotti létszám az alkalmi munkások és a már szülési szabadságon levők kivételével
NAV: járulékbevallási adatbázisokból kapott alkalmazotti létszám, korrigálva a jogviszony-szüneteltetési időkre

Eredmények

- Válság első két évében (2009-2010) inkább csökkent a BNJF mértéke és aránya
- (a válság a BNJG foglalkoztatására erősebben hatott mint a regisztrált gazdaságéra?)
- 2011 – BNJF újra a válság előtti szinten

Kérdések

- Rész- és teljes munkaidő kérdése:
2007 és 2009 között nőtt a részmunkaidősök száma

2007-2008: 14%,

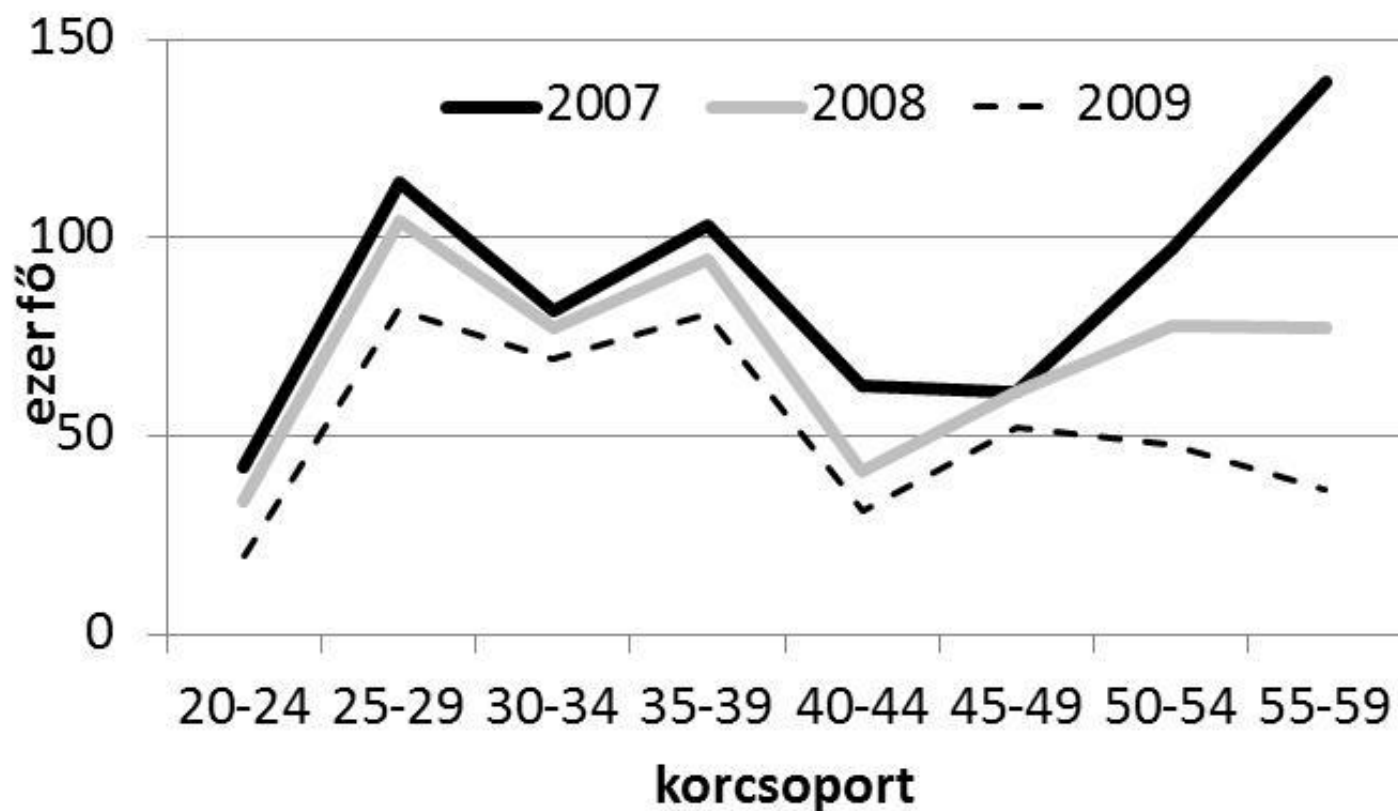
2008-2009: 28%,

2010-től: stagnálás

- Vállalkozók, megbízottak száma, aránya
hogyan változik?

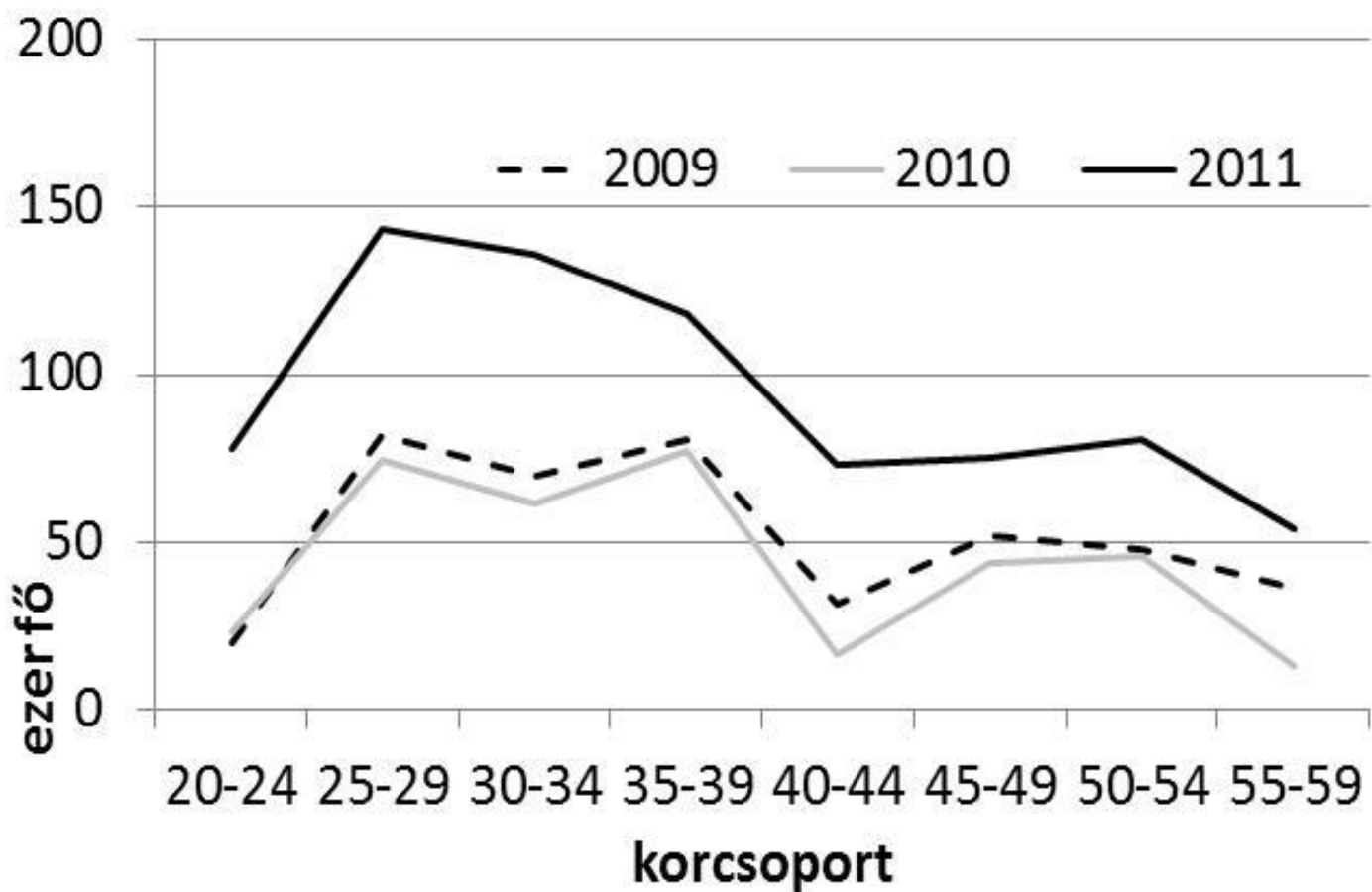
BNJF életkor szerint 1.

- 2007: be nem jelentettek ötöde 55 év feletti
- 2007: 40% 25-39 éves
- 2009: 50% 25-39 év közötti

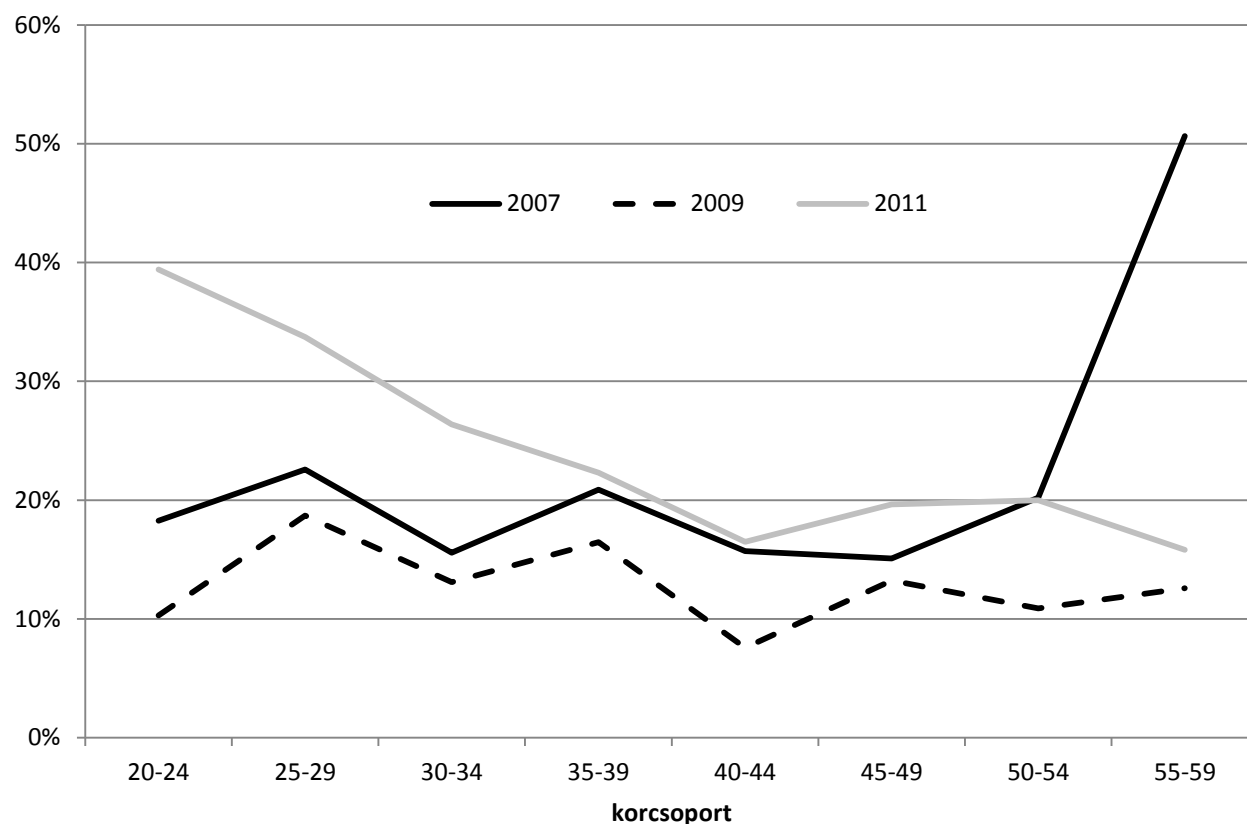
BNJF életkor szerint 2.

- (korai) nyugdíj melletti munka bejelentése javult?
- Más magyarázat?

BNJF aránya életkor szerint

- Feltehetően megváltozott a BNJF jellege 2007-2011 között
- 2007: idősebbek
- 2011: pályakezdők körében

TaxSim ágens alapú modell a BNJF vizsgálatára

TaxSim: fontosabb jellemzők

- Az eredeti modell részletes leírása Szabó-Gulyás-Tóth, 2009
- Három szereplő: munkavállaló, munkáltató, kormányzat
- Alapmodell: A-S-S-Y, de kiegészítve a szereplők hálózataival (interakcióival), a kormányzat elfogadottságával (a róla alkotott véleménnyel)
- egy szerktor
- 23 kifizetési forma (teljesen bejelentett – teljesen rejtett)
- racionális szereplők, akik informálódnak az adóhatóság adóellenőrzési aktivitásáról

TaxSim: vizsgált specifikációk, előzetes eredmények

- Véletlen ellenőrzések helyett adaptív adóhatóság
- Véletlen (Erdős-Rényi féle) hálózatok helyett Watts-Strogatz féle klaszterezett gráf (kevés rendkívül sok kapcsolattal rendelkező véleményvezér létezik)
- A kormányzat minimálbért emel
- A munkavállaló volt munkanélküli már
- Szegmentált munkaerőpiac (a munkavállaló, csak a lokális munkaerőpiacon vállal munkát)

Adaptív adóhatóság

- Ha az ellenőrzési eredményekre vonatkozó információk gyorsan áramolnak a hálózatban, akkor ennek nincs jelentősége. Az adóhatóság adaptivitása nem javít számottevően az adózási morálon

Klaszterezett hálózatok

- Csak korlátozott hatása van az adócsalás elterjedtségére – de az eredményeket ellenőrizni kell még
- Ha a véleményvezér az információt nem küldi tovább, blokkolja az információt, akkor a hálózat nagy részét képes blokkolni => a szereplők nem veszik figyelembe az adóellenőrzés eredményeit
- Új, elemzendő specifikáció: gyengén kapcsolt gráfok (az algráfokat néhány kötőpont [cutpoint] kapcsolja össze)

A kormányzat minimálbért emel

- Nincs hatással a BNJF súlyára
- De megvizsgálandó még külön alacsony bér mellett foglalkoztatottak esetében

Munkánélküli tapasztalat

- Nincs megtakarított pénze
- Ha a munkavállalónak elfogy a pénze, akkor drasztikusan megváltozik a magatartása: a korábbiánál sokkal inkább elfogadja a BNJF melletti kifizetéseket
- Nő az adócsalás melletti kifizetések aránya

Szegmentált munkaerőpiac

- A piac korlátozottabb
- Lassítja az információáramlást és csökkenti az adócsalás elleni kormányzati fellépés (adóellenőrzés) hatását
- Szegmentáltság mértéke? – ezt ellenőrizni kell

Következtetések

Következtetések - 1

- Adóhatóság nagyobb hatalma, erősebb ellenőrzési aktivitás => nem egyértelmű eredmény (csökkenhet az adófizetési hajlandóság)
- A kormányzatba vetett bizalom erősödése => javuló adófizetési hajlandóság
- A BNJF súlyának alakulásában fontos tényező a kormányzattal kapcsolatos bizalom

Következtetések - 2

- BNJF rendkívül sokszínű foglalkoztatási formát takar (részmunka +, minimálbér +, teljes munka +, tisztán „zsebbe”)
- Szezonálitás (olyan piacokon, amelyeket szezonálitás jellemez)
- Flexibilis (belépés és kilépés költségei kicsik)
- a válság inkább visszavetette (építőipar, vendéglátás)

Következtetések - 3

- A válság kezdeti hatása negatív: feltehetően csökkent a BNJF elterjedtsége, majd a válság elhúzódásával újra növekedett
 - (2007: 21,2%, 2009: 11,9%, 2011: 16,8%)
 - A zsebbe való fizetés gyakorisága nem változott 2008-2012 között (14,6-14,5%)
de, nőtt az aránya az összes kifizetésben belül!
- => visszatértünk a válság előtti szintre

Következtetések - 4

- Férfiak körében erősebb, mint a nőknél
- Zsebbe fizetés: szegénység elkerülő csoport
- Munkanélküli tapasztalat: számottevően növeli a BNJF elfogadását
- BNJF belső szerkezete megváltozhatott 2007 és 2011 között
korábban idősebbek - most pályakezdők
nőtt a zsebbe fizetés aránya az összes kifizetésen belül
- Regionális változások: KM dominanciája eltűnt

Következtetések - 5

- A kormányzat (adóhatóság) aktivitásáról való tudás nagyon fontos az adófizetési hajlandóság alakulásában => fekete listák pozitív szerepe
- Véleményvezérek (elit) fontos szerepe – hogyan viselkedik, milyen információkat továbbít, az hat a BNJF elfogadására
- Munkanélküliség csökkentése a pályakezdők körében => hosszú távon csökkenti a BNJF melletti kifizetési csomagok elfogadását és a BNJF csökkenése irányába hat
- A munkaerő-piac szegmentáltságának megszüntetése csökkenti a BNJF

Köszönöm a figyelmet!